

Ochrana osobitných záujmov a kontradiktórnosť v procese dokazovania s utajovanými svedkami

B a l i š, J.*

BALIŠ, J.: Ochrana osobitných záujmov a kontradiktórnosť v procese dokazovania s utajovanými svedkami. Právny obzor, 102, 2019, č. 1, s. 56 – 66.

Protection of particular interests and the adversarial principle in criminal proceedings with anonymous witnesses. This Article is focused on the issue of protecting particular interests, which interferes with the rights of the defense, when performing evidence in criminal proceedings. In special cases where the life and health of the witness or the public interest may be endangered, the law permits the limitation of the defendant's fundamental rights and freedoms only if certain basic conditions guarantee the fairness of the trial and minimize the interference with the defendant's right to a proper defense respecting the principles of the contradictory nature of the evidence process. In my contribution, I deal mainly with witness testimony obtained from a person whose identity is in the criminal proceedings confidential. I refer to the rules that have emerged from the case law of the European Court of Human Rights on how to handle a collision of special interests.

Key words: adversarial principle, evidence, questioning of a witness, witness with concealed identity, undercover agent, safeguards of a fair trial

1. Úvod

V samotnom priebehu trestného konania dochádza k vzájomnej kolízii rôznych záujmov participujúcich subjektov, pričom sa zároveň kladie dôraz na rešpektovanie principiálnych zásad, ktoré zaručujú posudzovanie objektívnosti, ale hlavne spravodlivosti celého súdneho procesu. Pri uvedenom posudzovaní súd nahliada na konanie ako celok vrátane spôsobu obstarania dôkazov, rešpektovania práva obhajoby a v nevyhnutných prípadoch aj práva svedka, ale tiež verejného záujmu a záujmu poškodeného na náležité objasnenie skutočností významných pre trestné konanie, teda na zistenie trestného činu a spravodlivé potrestanie páchatel'a.

Zabezpečenie práva na spravodlivý súdny proces, osobitne rešpektovanie princípu kontradiktórnosti trestného konania, predpokladá zachovávanie „rovnosti zbraní“ aj vo fáze vykonávania dôkazov. V trestnom procese sa vykonávanie dôkazov realizuje pred súdom spravidla ústne a v prítomnosti strán, aby sa s nimi strany mohli oboznámiť a následne k nim bezprostredne vyjadriť. Uvedené v súvislosti so zabezpečením práva na obhajobu predpokladá možnosť obvineného vypočúvať, respektíve dať vypočúvať svedkov svedčiacich proti nemu. Dôležitou súčasťou naplnenia uvedeného práva je nepochybne vedomosť o totožnosti tohto svedka a možnosť reálne sa zapojiť do jeho výsluchu, čo je problematické v prípadoch, keď je dôvodné zabezpečiť ochranu svedka alebo utajenie totožnosti agenta, čím vlastne dochádza k stretu záujmu obžalovaného riadne realizovať právo na obhajobu a ochranu osobitných záujmov vypočúvaných osôb. Spô-

* JUDr. Juraj B a l i š, Katedra trestného práva a kriminológie, Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave.

sob riešenia naznačenej kolízie a poskytnutie záruk a garancií spravodlivého trestného konania možno vyvodit' z pravidiel, ktoré vyplývajú z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. V nasledujúcom texte sa budem zaoberať najmä svedeckou výpoveďou získanou od osoby, ktorej totožnosť je v trestnom konaní utajená.

2. Totožnosť svedka ako utajovaný prvok

V rámci trestného konania v zásade platí, aby dôkazy boli vykonávané kontradiktórnym spôsobom tak, aby boli rešpektované atribúty práva na spravodlivý proces ako vyplývajú zo základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a z medzinárodne záväzných štandardov upravujúcich právo na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len Dohovor).¹

Výslovná zásada kontradiktórneho výsluchu svedka ako jedna z garancií riadneho dokazovania podľa čl. 6 ods. 3 písm. d) Dohovoru², však nie je absolútnym právom. Garancia práva obvineného preverit' a spochybnit' dôkaz získaný výpoveďou svedka má svoje zákonné limity a obmedzenia, tieto však nesmú porušovať práva obhajoby.

Ustanovenie čl. 6 Dohovoru výslovne neobsahuje nutnosť brať do úvahy oprávnené záujmy a ochranu svedkov pri ich povinnosti svedčiť. V tejto súvislosti treba zohľadniť aj rešpektovanie iných relevantných záujmov chránených Dohovorom, ako napríklad právo na život, slobodu a ochranu osobnosti každého jednotlivca. Tieto práva sa zaručujú každému a zmluvné štáty Dohovoru sa zaväzujú konať náležitým spôsobom. Na základe tejto skutočnosti vzniká povinnosť vykonať trestné konanie v súlade s ďalšími princípmi Dohovoru, a to tak, aby nedochádzalo k ohrozeniu práv a záujmov svedkov a obetí trestných činov.³

Právo obvineného na kontradiktórny výsluch však môže byť obmedzené, a to v prípade, ak **dochádza ku kolízii s iným záujmom**, ktorému Trestný poriadok priznáva náležitú ochranu, čoho dôsledkom môže byť napríklad **výsluch svedka** prítomného na hlavnom pojednávaní vykonaný bez účasti obžalovaného alebo s utajením jeho totožnosti (§ 262 TP). Odborná literatúra medzi okolnosti spôsobilé vyvolať takúto kolíziu zaraďuje záujem štátu na ochrane štátneho tajomstva⁴, ochranu agenta, policajných metód, spoločenský záujem i záujem na ochrane a bezpečnosti svedkov.⁵

¹ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, uverejnený v Zbierke zákonov pod č. 209/1992 Zb. (Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí o dojednaní Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a Protokolov na tento Dohovor nadväzujúcich).

² Čl. 6 ods. 3 písm. d) Dohovoru: Každý kto je obvinený z trestného činu, má právo vypočúvať alebo dať vypočúvať svedkov proti sebe a dosiahnuť predvolanie na vypočúvanie svedkov vo svoj prospech za rovnakých podmienok, ako v prípade svedkov proti nemu.

³ Pozri MALÍKOVÁ, E. V., ŠKOHEL, D. Výpoveď získaná výsluchom anonymného svedka v súvislosti so zásadou kontradiktórnosti konania a zabezpečením práva na spravodlivý proces. In Akademické akcenty 2013, zborník príspevkov z odborného seminára, Bratislava : Paneurópska vysoká škola, 2013, s. 315.

⁴ Pozn.: v súčasnej právnej úprave ide o utajovanú skutočnosť podľa § 2 písm. a) zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁵ OLEJ, J., KOLCUNOVÁ, M., KOLCUN, J. *Kontradiktórnosť v trestnom konaní*. Bratislava : C. H. Beck, 2014, s. 140.

Zmyslom výsluchu svedka je získať čo najpresnejšie poznatky o skutočnostiach dôležitých pre trestné konanie. Ako už bolo v úvode spomenuté, v zásade sa výsluch svedka má vykonať kontradiktórnym spôsobom, čo spravidla spočíva v bezprostrednom oboznámení sa s výpoveďou svedka obvykle priamo v jeho prítomnosti, a v následnom vyjadrení formou otázok, pričom zároveň umožňuje procesným stranám a samotnému súdu hodnotiť dôveryhodnosť vypočúvanej osoby na základe priameho pozorovania jej reakcií a emócií. Z uvedeného vyplýva, že jedným zo základných atribútov riadneho uplatnenia práva konfrontovať svedkov je aj vedomosť ohľadom totožnosti konfrontovaného svedka v konaní. Utajením totožnosti dochádza k obmedzeniu práva obvineného na obhajobu v rámci uplatnenia jeho práva preveriť a konfrontovať dôkaz získaný výsluchom tohto svedka, najmä z hľadiska dôveryhodnosti osoby svedka a jeho povesti, dôveryhodnosti jeho výpovede, existencie oprávnených motívov nevypovedať pravdivo, resp. prepojenia na obvineného, ďalšie obete a svedkov a podobne.⁶

Aktuálna úprava trestného procesu ustanovuje možnosť utajiť osobné údaje svedka za účelom jeho ochrany z dôvodu existencie dôvodnej obavy z hroziacej ujmy. V tejto súvislosti možno hovoriť o tzv. **utajenom svedkovi**. Pojem utajený svedok nemá legálnu definíciu, ide o právnoteoretický inštitút, ktorý vyplýva z ustanovení Trestného poriadku upravujúcich procesné postavenie svedka, jeho práva a povinnosti. Do skupiny utajených svedkov radíme svedka s utajeným bydliskom, utajenou totožnosťou, svedka, u ktorého možno výnimočne použiť legendu⁷ (§ 136 ods. 1, 2 a 5 Trestného poriadku). V tejto časti však treba uviesť, že utajovanie totožnosti osoby svedka v trestnom procese prebieha aj vo vzťahu k ďalšiemu osobitnému trestnoprávnemu inštitútu. K utajovaniu identity svedka dochádza pri inštitúte agenta.⁸

Pri utajení totožnosti svedka ide o preventívne procesné opatrenie, ktoré má za cieľ chrániť svedka pred možným negatívnym zásahom do jeho osobnej integrity v prebiehajúcom trestnom procese, ako aj po jeho skončení. V odôvodnených prípadoch preto svedok môže získať postavenie ohrozeného svedka a chráneného svedka.⁹

⁶ HARKABUSOVÁ, D. Právo na obhajobu pri použití dôkazov výsluchom utajených svedkov. In Bulletin slovenskej advokácie, roč. 19, 2013, č. 5, s. 48.

⁷ Legenda je súhrn krycích údajov o osobe, najmä o jej totožnosti, rodinnom stave, vzdelaní, zamestnaní a podobne (§ 117 ods. 3 druhá veta TP).

⁸ Agentom je príslušník Policajného zboru alebo polície iného štátu (prípadne iná osoba ako príslušník PZ pri odhaľovaní, zisťovaní a usvedčovaní páchatel'ov korupcie alebo trestných činov terorizmu), ktorý na základe príkazu prokurátora alebo súdu prispieva k odhaľovaniu, zisťovaniu a usvedčovaniu páchatel'ov zločinu, trestných činov korupcie, trestného činu zneužívania právomoci verejného činiteľa a trestného činu legalizácie príjmu z trestnej činnosti (§ 10 ods. 20, § 117 TP).

⁹ **Ohrozeným svedkom** je osoba, u ktorej bol už útvaru Policajného zboru, ktorý zabezpečuje úlohy na ochranu svedka, doručený písomný návrh na jej zaradenie do programu na ochranu svedka; **chráneným svedkom** je osoba, ktorá je po splnení zákonných podmienok zaradená do tohto programu. Právny rámec upravujúci tieto kategórie osôb je zákon č. 256/1998 Z. z. o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Osobitosti vykonania výsluchu týchto osôb upravuje § 134 ods. 3 a § 273 TP.

3. Dôvodnosť a opodstatnenosť utajenia totožnosti svedka

Utajenie totožnosti osôb – svedkov – je hlavne podmienené potrebou zabezpečenia ochrany týchto osôb pred zásahom do ich fyzickej a psychickej integrity. V jednotlivých prípadoch musí existovať **dôvodný predpoklad**, že môže byť vyvíjaný určitý tlak na osobu svedka – či už zo strany obžalovaného, resp. osôb s ním v kontakte, alebo zo strany spoločnosti, a neopomenuteľná je i zrejmä a opodstatnená obava svedka z represálií, či dokonca z možného ohrozenia jeho života a zdravia pri podaní svedectva o vnímaných udalostiach a skutkových okolnostiach.

Predpokladom postupovania v zmysle ustanovení Trestného poriadku o utajení totožnosti svedka je povinnosť svedka uviesť konkrétne skutočnosti, na ktorých podklade možno dôvodne urobiť záver o nevyhnutnosti ochrany osoby svedka formou utajenia jeho totožnosti. Nešpecifikované a všeobecné obavy nestačia. Obavy musia byť spôsobilé vyvolať dôvodnú obavu z hroziacej ujmy na zdraví alebo z iného vážneho porušenia základných práv svedka alebo jemu blízkych osôb.

Ak v trestnom konaní došlo k utajeniu totožnosti svedka z dôvodu obavy o jeho osobnú bezpečnosť alebo jemu blízkych osôb, z hľadiska vedenia obhajoby je nevyhnutné skúmať dôvodnosť utajenia totožnosti svedka na základe dostupných informácií. V tejto súvislosti je potrebné rozlišovať subjektívny a objektívny charakter obavy z hrozby. Teda v danom prípade musí obava vychádzať z reálneho strachu a skutočnej možnosti výskytu ohrozenia a nepostačuje subjektívne prežívanie strachu u svedka.¹⁰ Túto skutočnosť judikoval aj Európsky súd pre ľudské práva (ďalej aj ESLP), ktorý uviedol, že porušenie práva na spravodlivý proces spočíva aj v tom, pokiaľ sa pri posudzovaní dôvodnosti a opodstatnenosti utajenia totožnosti svedkov zo strany súdu obmedzí iba na citovanie príslušného konajúceho policajného orgánu, ktorý konštatoval existenciu skutočného nebezpečenstva a reálneho strachu svedkov bez toho, aby konajúce súdy túto skutočnosť bližšie skúmali.¹¹

4. Konceptia vyváženia zásahu do práva na obhajobu a rešpektovanie zásady kontradiktórnosti

Kontradiktórnym procesom je proces, v ktorom sa rešpektuje zásada rovnosti zbraní a ktorý zaisťuje, aby mali strany prístup k akýmkoľvek dôkazom a argumentom, ktoré boli predložené súdu a ktoré by mohli mať vplyv na prejednanie veci a na súdne rozhodnutie. Zásada kontradiktórnosti je súčasťou viacerých zásad, ovládajúcich trestné konanie. Je previazaná najmä so zásadou verejnosti, ústnosti, bezprostrednosti, rovnosti strán a má priamy vzťah k zásade práva obvineného na obhajobu. Podstatou zásady kontradiktórnosti je hlavne umožniť vzájomne vyrovnanú diskusiu jednotlivých strán o predložene-

¹⁰ Bližšie pozri rozhodnutie Ústavného súdu Českej republiky z 29. októbra 2009, IV. ÚS 407/2009. Ústavný súd ČR okrem iného uviedol, že je nevyhnutné, aby sa dôvodnosťou obáv svedka z hrozby ujmy na zdraví alebo iného nebezpečenstva zaoberali príslušné orgány a objasnili, ako dôvodnosť jeho obáv vyhodnotili.

¹¹ Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 20. 11. 1989 Kostovski proti Holandsku (č. sťažnosti 11454/85).

ných dôkazoch a argumentoch protistrany v súdnom konaní. Rešpektovanie tejto zásady, ako súčasť sústavy čiastkových záruk, podporuje garanciu dodržania práva na spravodlivé súdne konanie v zmysle Dohovoru.

Na dosiahnutie štandardov spravodlivého procesu voči obvinenému je nevyhnutné obmedzenie práv obvineného vyvážiť relevantnými a dostatočnými opatreniami (counterbalancing methods) v procesnej situácii, keď dochádza k vykonávaniu dôkazov výsluchov utajených svedkov a ich použitiu na usvedčenie obžalovaného a jeho odsúdenie.

Rozhodujúcim kritériom v prípade kolízie práv svedka a práv obvineného je posúdenie, či v konkrétnom prípade nie je možné inak spoľahlivo zabezpečiť ochranu svedka, ktorá by nepočítala s jeho utajením, teda spôsobom, ktorý sa dostáva do zrejmeho rozporu s právami obhajoby a ipso facto s právom na spravodlivý proces. V uvedenej požiadavke ide o priame premietnutie názoru Európskeho súdu pre ľudské práva vychádzajúceho z konštantnej judikatúry, podľa ktorého pri riešení vzájomnej kolízie osobitných záujmov sa vyžaduje **dodržiavanie zásady subsidiarity, ako aj proportionality**. Podľa zásady subsidiarity utajenie totožnosti svedka prichádza do úvahy vtedy, ak nie je možné jeho ochranu zabezpečiť inak. V zmysle zásady proportionality je nevyhnutné dodržať minimálny zásah do práv obhajoby, pričom súd má povinnosť vo svojej rozhodovacej činnosti brať do úvahy obidve kolidujúce hodnoty (právo na spravodlivý súdny proces a ochrana spoločnosti pred nárastom kriminality a ochrana osoby svedka).¹²

Európsky súd pre ľudské práva skonštatoval, že aj napriek existencii vyvažujúcich opatrení v konaní, ktoré sú schopné dostatočne vyvažovať obmedzenia práv obhajoby, ani v takom prípade nemôže byť odsúdenie založené vo výlučnej alebo v rozhodujúcej miere na dôkazoch získaných výpoveďou utajených svedkov. V tejto súvislosti ďalej uviedol, že na dôkaz, ktorý bol získaný výsluchom svedka, u ktorého neboli plne zabezpečené práva obhajoby podľa Dohovoru (dôkaz získaný výsluchom utajených svedkov), je nevyhnutné prihliadať s maximálnou opatrnosťou.¹³

Uvedené požiadavky nachádzajú svoje miesto v systéme vyvažujúcich opatrení, ktoré sa premietli aj do rozhodovacej činnosti národných súdov pri posudzovaní jednotlivých aspektov procesu v konkrétnych trestných veciach tak, aby bolo právo obvineného na spravodlivé súdne konanie garantované v zmysle ustanovení Dohovoru za súčasného rešpektovania oprávnených záujmov svedka, ako aj požiadavky utajenia totožnosti agenta. Národné súdy v tomto zmysle kladú dôraz na to, aby v procese bola jasne preskúmaná skutočnosťou akou mierou výpovede utajených svedkov prispeli k usvedčeniu obžalovaného. Ak výpovede utajených svedkov sú jedinými, resp. rozhodujúcimi dôkazmi o vine obžalovaného, nie sú tieto dôkazy postačujúce na prijatie záveru o vine obžalovaného. Súdne konanie, výsledkom ktorého je uznanie viny obžalovaného len, resp. v prevažnej

¹² V tejto súvislosti porovnaj nález Ústavného súdu Českej republiky (sp. zn. PL. ÚS 4/94) a nález Ústavného súdu Českej republiky (sp. zn. III. ÚS 210/98).

¹³ Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 26. marca 1996 Doorson proti Holandsku (č. sťažnosti 20524/92).

miere založené na výpovedi utajených svedkov, nemožno považovať za spravodlivé v zmysle čl. 6 dohovoru.¹⁴

V záujme zachovania základných princípov súvisiacich so zabezpečením práva na spravodlivé súdne konanie musí súd vo vzťahu k prípustnosti dôkazu, ktorý bol získaný výsluchom svedka, ktorého totožnosť je utajená, a možnosti založenia odsudzujúceho rozhodnutia na takom dôkaze posudzovať aspekty, ktoré boli premietnuté do nasledujúcich požiadaviek:

a) **existencia legitímneho dôvodu** pre pripustenie výsluchu svedka s utajenou totožnosťou, ktorým dochádza k obmedzeniu kontradiktórneho spôsobu vedenia výsluchu,

b) **význam výpovede utajeného svedka** pre rozhodnutie (t. j. či ide o základný alebo rozhodujúci podklad pre odsúdenie),

c) **existencia účinných procesných záruk** pre obhajobu, ktoré vyvažovali znevýhodnenie spôsobené pripusteným obmedzením.

4.1. Existencia legitímneho dôvodu

Európsky súd pre ľudské práva uznáva v jednotlivých prípadoch aj napriek právu obžalovaného zúčastniť sa výsluchu svedkov prevahu potreby zabezpečiť ochranu utajených svedkov, a to pri existencii relevantných dôvodov. Ako relevantný dôvod pre utajenie totožnosti svedka je objektívna obava svedka z odplaty (odôvodnená obava svedka z represálií). S touto požiadavkou súvisí absolútna nevyhnutnosť obmedzujúceho opatrenia. Uvedená požiadavka je vyjadrením princípu subsidiarity. Ak môže postačiť menej reštriktívne opatrenie, potom treba aplikovať toto opatrenie. Každý zásah do práv obhajoby musí byť v plnom rozsahu podložený nevyhnutnosťou utajenia totožnosti svedka v danej miere.

Osobitný relevantný dôvod pre utajenie totožnosti svedka je výsluch policajného agenta. EŠLP považuje za legitímne, pri zabezpečení rešpektovania práv obhajoby, zachovanie anonymity agenta nasadeného v príslušnom prostredí pri odhaľovaní trestných činov utajeným spôsobom, a to z dôvodu zabezpečenia jeho ochrany a ochrany jeho rodiny, ako aj zachovania jeho využiteľnosti pri plnení budúcich úloh. V tejto súvislosti judikatúra berie ohľad na ťažkú úlohu orgánov činných v trestnom konaní súvisiacu s vyhľadávaním a získavaním dôkazov na účely odhaľovania a vyšetrovania trestných činov, v ktorej rámci využíva činnosť agentov, informátorov a utajené praktiky, obzvlášť v boji s organizovaným zločinom a korupciou.¹⁵

4.2. Význam výpovede pre rozhodnutie

Odsúdenie nemôže byť výlučne alebo v prevažnej a rozhodujúcej miere založené na anonymných svedectvách (pozn. svedectvo osoby s utajovanou identitou) ani

¹⁴ Uvedené korešponduje aj s ustálenou judikatúrou EŠLP, napr. rozsudok vo veci Van Mechelen a ďalší proti Holandsku z 23. apríla 1997, č. sťažnosti 21363/93 [55/1996/674/861-864] (ods. 54-55).

¹⁵ Ide o ustálený názor EŠLP, ktorý je prezentovaný vo viacerých rozhodnutiach, napr. rozsudok vo veci Van Mechelen a ďalší proti Holandsku z 23. apríla 1997, č. sťažnosti 21363/93 [55/1996/674/861-864] (ods. 56-57), Lüdi proti Švajčiarsku z 15. júna 1992, č. sťažnosti 12433/86 (ods. 49, 57).

v prípade existencie dostatočných vyvažujúcich procesných záruk.¹² V danom kontexte ESLP vysvetľuje pojem „rozhodujúci“ dôkaz, ktorý treba chápať ako indikujúci dôkaz taký významný alebo dôležitý, že bude pravdepodobne determinujúci pre výsledok prípadu. V prípadoch, keď dôkaz získaný výsluchom utajovaného svedka je podporovaný inými potvrdzujúcimi dôkazmi, posúdenie, či ide o rozhodujúci dôkaz, bude závisieť od sily podporných dôkazov. Čím budú ostatné inkriminujúce dôkazy silnejšie, tým bude menej pravdepodobné, že dôkaz od utajovaného svedka bude posudzovaný ako rozhodujúci. V prípade, že svedecká výpoveď utajeného svedka nie je pre odsúdenie rozhodujúca, práva obžalovaného sú obmedzené v podstatne menšej miere.¹⁶

V tejto súvislosti treba uviesť, že táto skutočnosť sa posudzuje aj v prípadoch, ak nie je zrejmé, či ide o výhradný alebo rozhodujúci dôkaz, avšak ide o dôkaz podstatného vplyvu a jeho pripustenie by mohlo predstavovať isté poškodenie práv obhajoby.

4.3. Existencia účinných procesných záruk

Akékoľvek obmedzenie musí rešpektovať podmienku zachovania dostatočných práv obhajoby. Za účelom zachovania neustrannosti sa vyžaduje zabezpečiť vyváženie procesných práv dotknutej strany, ktoré sa dosiahne príslušnými adekvátnymi opatreniami, a to aj vo forme silných procesných záruk. Nevyhnutnosťou v každom prípade je posúdenie existencie dostatočných vyvažujúcich činiteľov v procese vrátane opatrení, ktoré umožňujú primerané a náležité zhodnotenie spoľahlivosti takého dôkazu. Podľa konkrétneho prípadu pôjde napríklad o poskytnutie dostatočnej a primeranej možnosti dozvedieť sa o obsahu svedectva proti svojej osobe, možnosť popierať takéto svedectvo alebo v zásade o právo vypočuť svedka, či už v čase výpovede alebo neskôr.

Veľká komora ESLP¹⁷ identifikovala základné prvky, ktoré sú relevantné pre posúdenia existencie účinných vyvažujúcich opatrení, a to postoj súdu k dôkazu, ktorý obhajoba nemala možnosť spochybníť, dostupnosť a sila ďalších inkriminujúcich dôkazov a procesné opatrenia vykonané na kompenzáciu nedostatku možnosti podrobiť svedkov krížovému výsluchu priamo v konaní. Je potrebné dbať o to, aby nebolo obvinenému bránené preveriť vierohodnosť utajovaných svedkov, a to napríklad formou realizácie výsluchu svedka pomocou audiovizuálnej techniky v inej miestnosti, prípadne zamaskovaním svedka pri jeho výsluchu priamo v súdnej sieni, ktoré pripúšťa Trestný poriadok. ESLP akceptuje výsluch svedka v neprítomnosti obvineného, avšak v prítomnosti obhajcu.

¹⁶ Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 28. februára 2006 Krasniki proti Českej republike (č. sťažnosti 51277/99).

¹⁷ Rozhodnutie Veľkého senátu vo veci Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému kráľovstvu z 15. decembra 2011, čísla sťažností 26766/05 a 22228/06. Následne Veľký senát ESLP potvrdil princípy vyplývajúce z rozhodnutia vo veci Al-Khawaja a Tahery, avšak zároveň podporil flexibilnejší prístup pri ich uplatňovaní; rozhodnutie ESLP vo veci Schatschaschwili proti Nemecku z 15. decembra 2015 (č. sťažnosti 9154/10).

5. Osobitosti výsluchu agenta ako utajeného svedka

Odhládnuv od osobitných pravidiel vedenia výsluchu niektorých typov osôb,¹⁸ špecifický spôsob výsluchu svedka na hlavnom pojednávaní, ktorý obmedzuje právo obžalovaného na uplatnenie kontradiktórneho výsluchu v celom svojom rozsahu, a to zatajením totožnosti osoby svedka v záujme jeho ochrany a zabezpečenia jeho bezpečnosti¹⁹, sa uplatňuje najmä vo vzťahu k výsluchu utajeného svedka a agenta.

Inštitút agenta v súčasnej dobe predstavuje špecifický a nevyhnutný prostriedok boja proti najzávažnejším formám trestnej činnosti, najmä organizovanému zločinu. Výsluch agenta ako svedka by mal mať v rámci dokazovania v trestnom konaní sekundárne postavenie, pretože ide o dôkazný prostriedok a inštitút, ktorý sa používa ako pomocný prostriedok k činnosti polície a procesnej činnosti orgánov činných v trestnom konaní.²⁰ Vzhľadom na charakter oprávnení súvisiacich s konaním agenta jeho použitie musí byť kompenzované zárukami proti zneužitiu, a to hlavne zákonným vymedzením jeho úloh a spôsobom kontroly jeho činnosti. Výsluch agenta v trestnom konaní podlieha osobitnému režimu, pričom Trestný poriadok vyžaduje, aby výsluch agenta o skutočnostiach dôležitých pre trestné konanie bol vykonaný takým spôsobom, aby nemohla byť jeho totožnosť odhalená, pričom predpokladá iba výnimočné vypočutie agenta na súde, a to spravidla pomocou technických zariadení určených na prenos zvuku a obrazu (§ 117 ods. 11 TP). Takáto úprava však úplne nezodpovedá požiadavkám interpretovaným v judikatúre EŠLP, ktorá kladie skôr dôraz na vykonanie výsluchu v konaní pred súdom kontradiktórnym spôsobom, ktorý by zároveň rešpektoval legitímny záujem orgánov činných v trestnom konaní, a to využitím metód na zabezpečenie zachovania utajenia identity agenta.

Rozhodnutie EŠLP vo veci Bátěk a ďalší proti Českej republike²¹ okrem iného rozoberá prípad, v ktorom policajný agent, ktorý v utajení infiltroval skupinu colníkov za účelom získania dôkazov proti týmto osobám, bol vypočúvaný ako utajený svedok. Podľa súdu vo všeobecnosti pri zvažovaní záujmov obhajoby proti argumentom v prospech udržania anonymity svedkov vzniká problém, ak sú vypočúvaní svedkovia predstaviteľmi policajnej moci štátu. Hoci ich záujmy a záujmy ich rodín si rovnako zaslúžia ochra-

¹⁸ Ide o svedka, ktorý sa pre svoj vek, chorobu, telesnú alebo duševnú poruchu, alebo z iných vážnych dôvodov nemôže dostaviť na výsluch (§ 134 TP) a osobu mladšiu ako 18 rokov (§ 135 TP).

¹⁹ Opatrenia na zabezpečenie bezpečnosti alebo utajenia totožnosti svedka pri jeho výsluchu na hlavnom pojednávaní podľa Trestného poriadku: 1. Realizácia výsluchu pomocou technických zariadení určených na prenos zvuku a obrazu (u ohrozeného alebo chráneného svedka – § 273 TP; utajeného svedka – 136 ods. 3 TP; agenta – § 117 ods. 11 TP). 2. Výsluch svedka so zmeneným vzhľadom a hlasom (§ 136 ods. 3 TP). 3. Vylúčenie obžalovaného, jeho dôverníkov a verejnosti z pojednávacej miestnosti počas výsluchu zraniteľného svedka, agenta alebo utajeného svedka. In OLEJ, J., KOLCUNOVÁ, M., KOLCUN, J. *Kontradiktórnosť v trestnom konaní*. Bratislava : C. H. Beck, 2014, s. 141-143.

²⁰ Pozri HARKABUSOVÁ, D. Právo na obhajobu pri použití dôkazov výsluchom utajených svedkov. In *Bulletin slovenskej advokácie*, roč. 19, 2013, č. 5, s. 52.

²¹ Rozhodnutie EŠLP vo veci Bátěk a ďalší proti Českej republike z 12. januára 2017 (č. sťažnosti 54146/09).

nu Dohovorom, súd poznamenáva, že ich postavenie je do istej miery odlišné od nezainteresovaných svedkov a obetí. Pretože sú v štátnej službe viazaní sľubom poslušnosti danom štátnym výkonným orgánom a obyčajne sú prepojení s obžalobou. Z uvedených dôvodov, vyslovuje názor, že k ich použitiu ako anonymných svedkov by sa malo uchýliť len vo výnimočných prípadoch. Na druhej strane však uznal, že za predpokladu rešpektovania práv obhajoby je legitímne zo strany policajných orgánov žiadať ochranu anonymity agenta použitého pri utajených činnostiach tak pre jeho vlastnú ochranu alebo ochranu jeho rodiny, ako aj preto aby sa nenarušila jeho použiteľnosť v budúcich operáciách (pozri aj Van Mechelen a ďalší proti Holandsku, ods. 56-57). V danom prípade bol zabezpečený výsluch policajného agenta pomocou technických zariadení na prenos zvuku, v miestnosti mimo pojednávacej miestnosti, ktorého identitu overil sudca. Všetci obžalovaní a ich obhajcovia mali možnosť konfrontovať svedka priamo kladením otázok a vyjadriť sa k jeho výpovedi. Napriek tomu, že totožnosť svedka zostala počas konania pred obhajobou utajená, z povahy poskytnutých informácií zabezpečených policajným agentom bolo nesporná skutočnosť, že ho (pozn. v danom prípade išlo o ženu) obžalovaní poznali, aj keď nie jeho skutočnú identitu, ale aspoň podľa fyzického vzhľadu, pretože spolu pracovali na colnom úrade. Avšak aj napriek tejto skutočnosti súd považoval utajenie identity policajného agenta za opodstatnené (*mutatis mutandis* *Lüdi* proti Švajčiarsku, ods. 49). V danom prípade súd konštatoval, že vzhľadom na zhromaždené dôkazy výpoveď utajeného svedka – policajného agenta – nepredstavovala výlučný alebo rozhodujúci dôkaz a kompenzačné opatrenia vykonané v procese boli schopné vyvážiť určité znevýhodnenie na strane obhajoby. Súd ďalej poznamenal, že obhajoba bola schopná spochybniť vierohodnosť dôkazu poskytnutého utajeným svedkom a spochybniť ním poskytnutú verziu udalostí, vzhľadom k tomu, že vedeli miesto výkonu a časový rámec, počas ktorého svedok pracoval na colnom úrade. Uvedený rozsah „odtajnenia“ mal vplyv aj na rozsah znevýhodnenia obhajoby.

Problematika utajených svedkov je analyzovaná okrem početnej judikatúry, či už národnej alebo zahraničnej, aj rozsiahlou odbornou literatúrou, ktoré sa snažia určiť medze na korektné využitie utajených svedkov v trestnom konaní spočívajúcich v splnení určitých základných podmienok a v minimalizácii zásahu do práva obžalovaného na riadnu obhajobu. Vychádzajúc zo zhrnutia praktických poznatkov sa v prípadoch posudzovania spravodlivosti trestného procesu vzhľadom na výsluch agenta alebo utajených svedkov hodnotí dôvodnosť utajenia totožnosti agenta a svedka (legitímny dôvod), vyvažujúce opatrenia a význam výpovede pre rozhodnutie vo veci.

6. Záver

Európsky súd pre ľudské práva vo svojich rozhodnutiach zdôrazňuje, že garancie upravené v čl. 6 ods. 3 písm. d) Dohovoru sú špecifickými požiadavkami práva na spravodlivé súdne konanie, ktoré musia byť zohľadňované pri každom posudzovaní spravodlivosti procesu. Pri uvedenom posudzovaní súd nahliada na konanie ako celok vrátane na

spôsob obstarania dôkazov, rešpektovanie práva obhajoby a v nevyhnutných prípadoch aj práva svedka, ale tiež na verejný záujem a záujem poškodeného na náležité objasnenie skutočností významných pre trestné konanie, teda zistenie trestného činu a spravodlivé potrestanie páchatel'a.

Jednou z garancií založených ustanovením čl. 6 ods. 3 písm. d) Dohovoru je požiadavka, podľa ktorej skôr ako dôjde k odsúdeniu obžalovaného, musia byť v záujme rešpektovania kontradiktórnej argumentácie všetky dôkazy v neprospech obžalovaného vykonané v jeho prítomnosti na verejnom pojednávaní. Existujú výnimky z uvedeného princípu, tieto však nesmú porušovať práva obhajoby. Uvedené ustanovenie [čl. 6 ods. 3 písm. d) Dohovoru] ako všeobecné pravidlo v procese riadneho dokazovania vyžaduje, aby každý, kto je obvinený z trestného činu, mal primeranú a riadnu možnosť odôvodnene namietat' a spochybňovat' svedka proti sebe, buď priamo pri výsluchu, alebo následne neskôr v konaní.

Právo obvineného na kontradiktórny výsluch môže byť obmedzené, a to v prípade, ak dochádza ku kolízii s iným záujmom. Trestný poriadok v kontexte s ustálenou judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva uznáva v špecifických prípadoch aj napriek právu obžalovaného zúčastniť sa výsluchu svedkov prevahu potreby zabezpečiť ochranu utajených svedkov, a to pri existencii relevantných dôvodov. Ak ide o využitie utajených svedkov, je dôležité dbať na rešpektovanie princípu subsidiarity v procese ich použitia. V prípade svedkov s utajenou totožnosťou treba skúmať, či je požiadavka ich utajenia skutočne dôvodná a nevyhnutná. V tejto súvislosti je potrebné posúdiť, či je možné aplikovať aj menej reštriktívne opatrenie. Ak ide o výsluch agenta, odborná verejnosť sa zhoduje v názore, že k použitiu jeho výpovede ako dôkazu by sa malo pristupovať vo výnimočných prípadoch. Uvedené vyplýva hlavne z podstaty inštitútu agenta. Agent, ktorý pôsobí v kriminálnom prostredí, zastáva úlohu prostriedku, ktorým sa získavajú informácie. Tieto informácie majú predstavovať východiskové poznatky, ktoré smerujú k získaniu ďalších dôkazov podstatných pre objasnenie predmetnej trestnej činnosti a prípadne k usvedčeniu páchatel'a.

Výsluchy utajených svedkov a agentov neznamenaajú automaticky porušenie práva na spravodlivý proces, ak sa rešpektujú princípy súvisiace so zabezpečením práva na spravodlivé súdne konanie. V zmysle uvedeného treba dbať na požiadavku existencie legitímneho dôvodu na pripustenie výsluchu svedka s utajenou totožnosťou, rešpektovanie princípu subsidiarity, posúdenie významu výpovede pre rozhodnutie vo veci a existencia procesných záruk pre obhajobu, ktoré jej poskytujú určitý priestor na spochybnenie dôkaznej situácie.

Literatúra

Právne predpisy

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, uverejnený v Zbierke zákonov pod č. 209/1992 Zb. (Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí o dojednaní Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a Protokolov na tento Dohovor nadväzujúcich)

Zákon č. 256/1998 Z. z. o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Odborná literatúra

HARKABUSOVÁ, D. Právo na obhajobu pri použití dôkazov výsluchom utajených svedkov. In Bulletin slovenskej advokácie, roč. 19, 2013, č. 5, s. 46-54

MALÍKOVÁ, E. V., ŠKOHEL D. Výpoveď získaná výsluchom anonymného svedka v súvislosti so zásadou kontradiktórnosti konania a zabezpečením práva na spravodlivý proces. In Akademické akcenty 2013, zborník príspevkov z odborného seminára, Bratislava : Paneurópska vysoká škola, 2013

OLEJ, J., KOLCUNOVÁ, M., KOLCUN, J. *Kontradiktórnosť v trestnom konaní*. Bratislava : C. H. Beck, 2014

Rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva

Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 20. 11. 1989 Kostovski proti Holandsku (č. sťažnosti 11454/85)

Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 15. 06. 1992 Lüdi proti Švajčiarsku (č. sťažnosti 12433/86)

Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 26. 03. 1996 Doorson proti Holandsku (č. sťažnosti 20524/92)

Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 23. 04. 1997 Van Mechelen a ďalší proti Holandsku (č. sťažnosti 21363/93)

Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 28. 02. 2006 Krasniki proti Českej republike (č. sťažnosti 51277/99)

Rozhodnutie Veľkého senátu Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 15. 12. 2011 Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému kráľovstvu (č. sťažnosti 26766/05 a 22228/06)

Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 12. 01. 2017 Bátěk a ďalší proti Českej republike (č. sťažnosti 54146/09)

Rozhodnutia českých súdov

Nález Ústavného súdu Českej republiky (sp. zn. PL. ÚS 4/94)

Nález Ústavného súdu Českej republiky (sp. zn. III. ÚS 210/98)

Rozhodnutie Ústavného súdu Českej republiky z 29. októbra 2009, IV. ÚS 407/2009